

# DOLENJSKE NOVICE

Dolenjske Novice izhajajo vsak četrtek; ako  
je ta dan praznik, dan poprej.

Cena jim je za celo leto 10 K, za pol leta 5 K. Naročnina  
za Nemčijo, Bosno in druge evropske države znaša 12—K, za Ameriko 14—K.  
List in oglasi se plačujejo naprej.

Vse dopise, naročnino in oznanila  
sprejema tiskarna J. Krajec nasl.

## Kmetijske preosnove (reforme).

Ing. Albert Vedernjak.

(4)

5. Dosedanja preskrba z gnojili, semenom in stroji ni bila zadostno urejena. Kmet mora dobiti le dobro, preizkušeno blago po ceni. S preskrbo imenovanih potrebščin se morajo pečati razne zadruge, gospodarske zveze, katerim bodi glavni namen, kmetu pomagati s cenejšim in boljšim blagom, ne da bi pri tem preveč obogateli v korist raznim upravnim svetom. Vse potrebščine, posebno pa one, ki so potrebne za intenzivno obdelovanje (stroji, gnojila), naj dobe kmetje potom zadrug. Goljufive tvrdke in prekupčevalci morajo biti podvrženi strogim kaznim. Kakoršna setev, taka žetev! Dobro seme nam daje večje in lepše pridelke. Baviti se bo iz tega vzroka s pridelovanjem prvovrstnega semena. Napravljajo se naj obsežni poskusi z raznimi vrstami na državnih posestvih, vzgajališčih, katere institucije oddajajo semena potom zadrug kmetovalcem po nižjih cenah.

Kar se umetnih gnojil tiče, bi omenil to-le: meje za uvoz istih naj bodo odprte; povzdigniti bo treba produkcijo gnojil v lastni državi. Zgraditi si moramo lastne tovarne za proizvodnjo fosforjevih, dušičnatih in apnenih gnojil; ravno s tem povečamo relativno najcenejše in najhitreje množino vseh krmaskih pridelkov. In če imamo enkrat dovolj krme, se pomnoži in zboljša z dobrim uspehom naša živinoreja. Da se izključi nerealno kupčijstvo z umetnimi gnojili, je promet z istimi urediti zakonitim potom, kakor imamo to na primer na Francoskem, Angleškem in v drugih državah. Treba pa je ob enem spopolniti in razširiti delokrog kemičnih kmetijskih preizkuševališč.

Kako si nabavimo boljše in cenejše stroje potom združništva, je natančneje očitano v članku v „Narodnem gospodarju“ št. 15. in 17. letnika 1918. Gre za to, da pritegnejo kmetijske strokovne organizacije ves strojni promet na-se, ker le tako smemo upati, da bomo obvarovali kmeta večjih izgub pri nakupu strojev in

orodja. Pripomnil bi le še to, da bi bilo umestno in zelo ugodno, če bi imeli v lastni državi lastne tovarne, katere bi vsaj manjše in najbolj potrebne stroje v zadostni množini proizvajale.

6. Treba nam bo posebnega zakona o prometu z zemljišči, da obvarujemo naše kmetije pred spekulativnim nakupom in razkosanjem. Posestva pod 15 ha se ne smejo deliti. Kedor si nakupi kako veleposestvo, se mora z zakoni prisiliti, da manje kakor 15 ha zloženega zemljišča ne sme odprodati. To velja predvsem za spekulate in družbe, ki posestva nakupujejo z namenom ista razkosati v majhne parcele, katere potem prav drago naprej prodajajo. Dovoljeno pa bodi takim spekulantom manjše parcele okoliškim kmetom prodajati, če si slednji s tem dokupijo toliko zemljišča, da si svoja majhna povečajo do 15 ha. Prepove se naj prodaja zemljišč v lovške namene ali pa za posekavanje gozdov.

Oddaja zemljišč v najem bodi omejena samo na take najemnike, ki s svojo strokovno izobrazbo jamčijo za gospodarsko obdelovanje in izkoriščanje zemljišč, kar bodi v najemniških pogodbah jasno izraženo. Splošno naj se otežkoči promet s kmetijskimi posestvi. Vsled prodaje kmetij nazaduje kmečko prebivalstvo po številu, kar je le državi v škodo. Obilni promet s posestvi na deželi poslabša pa tudi delavne razmere, ker se jih mnogo vsled tega izseli v mesta. Ščititi je treba kmeta pred njegovimi upniki. Gotov minimum posestva ter mrtvega in živega inventarja se mu ne bi smelo odprodati na dražbah.

7. Za našega kmeta je treba posebnega zakona o dedni pravici. Vsaka kmetija tvori gospodarsko enoto, katere se ne sme deliti, kosati. Po postavi pa imajo vsi dediči iste pravice do zapuščine, ako umrli gospodar ni napravil oporoke v drugem smislu. Vsled tega se mora novi gospodar kmetije večinoma zadolžiti ali pa isto potom prodaje manjših parcel zmanjšati, kar je v njegovo škodo in v škodo države vsled zmanjšane davčne moči. Koliko kmetij je vsled tega že razpadlo! Ščititi je toraj treba dediča

posestva v vsakem oziru z zakoni, seveda samo take gospodarje, ki sami gospodarijo na posestvu, katera posestva ne presegajo velikosti navadne, srednje kmetije. Veleposestva so izvzeta! Delitev in promet s posestvi sem že popreje omenil. Pri napravi oporoke se mora posestnik držati dotičnih zakonov. Dediča, ki bi se moral zavezati, da obdrži celotno posestvo vsaj 10 let in na njem sam gospodari, se lahko razbremenijo s tem, da se njemu v dobro odpiše polovico vrednosti nezadolženega dela posestva. Zmanjšajo ali pa se mu sploh odpišejo razni pri podedovanju predpisani davki. Ostali dediči ne bi smeli imeti pravice zahtevati takojšnje celotne izplačila njihovih deležev; iste naj izplača dedič v večletnih obrokih. Dedičem, ki so s tem prikrajšani, naj gre vlada na roko s tem, da jim daje v najem svoja posestva, ali pa jim pomaga pri nakupu novih. Slednje jim olajša na ta način, da takim posestnikom odpiše za več let zemljiški davek, da jim zniža ali odpiše pristojbine, ki so z nakupom posestev v zvezi. Tudi občine bi morale pri svojih dokladah upoštevati ravnokar omenjene točke.

## Apnen dušik kot gnojilo za vinograde.

Našim vinogradom v obče nedostaja dušika. To se pozna trti zlasti v tem, da zastaja v rasti. Poleg hlevskega gnoja, v katerem se, ako je dober, nahaja dušik v zadostni množini, služijo nam za gnojenje z dušikom zlasti umetna gnojila.

Umetnih gnojil, ki vsebujejo dušik, poznamo več vrst in sicer čilski soliter, amonijev sulfat in apnen dušik.

Prvih dveh je, zlasti v sedanjem času, vsled neurejenih prometnih razmer, vsled pomanjkanja surovin itd., težko dobiti. Preostaja nam torej le še apnen dušik.

Apneni dušik je novodobno gnojilo. Ima pa veliko bodočnost. Doslej smo bili navezani na dobavo dušičnatih gnojil le bolj na tujino, zlasti na južno Ameriko, odkoder, iz republike Čile, je prihajal k nam čilski soliter.

Šele v novejšem času se je s pomočjo električne iskre posrečilo vezati zračni dušik tako, da daje gnojilno sol. Za izdelovanje apnenega dušika je tedaj pred vsem treba cenenejšega električnega toka, ki se doseže najlažje z vodno močjo. V Jugoslaviji se v to svrhu vporablja vodna moč reke Krke pri Šibeniku in reke Četine blizu Omiša pri Splitu v Dalmaciji. Vodopadi teh dveh rek dajejo ceneno gonilno moč za izdelovanje električnega toka. S pomočjo tega se izdeluje najprvo kalcijev karbid in iz tega apneni dušik. Brez dvoma bi bila tudi naša dolenska Krka z močnim padcem v svojem gorenjem toku prav sposobna za tako velevažno industrijo; treba je le podjetne in spretne roke, ki bi nam jo ustvarila.

Apnen dušik se, kakor je rečeno, izdeluje s pomočjo silnega električnega toka v takozvanih električnih pečeh iz zračnega dušika in kalcijevega karbida. Kalcijev karbid, ki ga skoraj vsak pozna in ga rabimo za razsvetljavo (acetilensko luč), se pa izdeluje v električnih pečeh iz apnenca in koksa ali antracita (čistega premoga). Ako dovajamo zmlatemu kalcijevemu karbidu v silni vročini električne peči še dušik, ki se nahaja v neizčrpnlivi množini v zraku, se dušik s karbidom spaja na apnen dušik.

Ta spojina je trd kamen, ki ga potem na fino zmlejejo in ki prihaja potem v trgovino v obliki finega, črnega prahu v kositrastih (plehnatih) posodah. Ker mu zrak, vročina in vlaga škodujejo, treba ga je hraniti na suhem, a ne prevročem kraju.

Da se preveč ne praši in da se dá lažje trositi, ga pripravljajo z vodo in z oljem. Tako pripravljen apnen dušik vsebuje 15 do 17 odstotkov dušika, nepripravljen (suh) pa 19 do 21 odstotkov dušika. Zadnjega rabijo zlasti za zatiranje plevela. Dušik, ki se nahaja v apnenem dušiku, ni rastlinam tako hitro dostopen, kot naprimer dušik v čilskem solitru, katerega rastlina kar naravnost srka.

Dušik, ki se nahaja v apnenem dušiku, se mora v zemlji najprvo pretvoriti v amonijakovo in potem v solitrovo obliko, v kateri obliki ga rastlina lahko zauživa.

## Zgodovina frančiškanskega samostana in cerkve v Novem mestu.

Sestavil P. Alfonz Furlan.

(8)

Dne 4. aprila zvečer je prišla v Novo mesto francoska predstraža, 14 konjenikov, ki so pa že čez dva dneva odjahali.

Leta 1798. dne 4. avgusta je umrl br. Sekund Neudecker, Avstrijec, kirurg ljubljanskega samostana, 56 let star, 34 let je bil v redu.

Tega leta se je pričela huda zima že 7. decembra in je trajala do 24. januarja; drevesa so pozebla, našli so mnogo zmrznjenih ptic, ljudi in tudi vino v zidanicah je mnogim zmrznilo. (Program str. 24.)

Leta 1798. so poslali v Novo mesto 450 vjetih francoskih vojakov; od 3. decembra do 1. marca 1799. je divjala ne samo v vojašnici, temveč tudi v mestu nalezljiva bolezen, gnjila vročina, na kateri je umrlo 543 oseb, večji del francoski vojak; pokopavali so jih po noči na vežbališču Cikavi, po deset v jeden grob. (Program str. 24.)

Od leta 1785. do 1799. so pokopavali mrlične na kapiteljskem hribu; tu je bil prvi pokopan Ivan Mauracher. To leto so zopet začeli pokopavati mrlične okrog kapiteljske cerkve. (Vrhovec str. 19.)

Od leta 1788.—1803. je bil gvardijan p. Mavricij Pöhm, Čeh.

Poglavitno delovanje frančiškanov v Novem mestu od leta 1700.—1800. je bilo v šoli. V tem samostanu so imeli dva razreda filozofije (zdaj 7. in 8. razred gimnazije) za svoje klerike; poučevali so v gimnaziji in normalki; to jih je rešilo, da jih ni vlada pregnala. Slovenska redovna okrajina sv. Križa ni izgubila nobenega samostana; s Sv. Gore so se morali preseliti v Gorico, v Ljubljani pa v samostan avguštincev, kjer so še sedaj.

Cesar Josip II. je zatrl vse bratovščine in tretji red; to je bil hud udarec za katoliško cerkev; verni so pa še dalje prejemali svete zakramente in poslušali besedo božjo.

Leta 1800.—1900.

Novo mesto je bilo z zdravo pitno vodo slabo preskrbljeno, razun samostanskega vodnjaka ni bilo drugega v mestu. Še le leta 1800. so napravili vodnjak na Glavnem trgu, v katerega je tekla voda iz Krke. Ta vodnjak so odpravili, ko so napravili vodovod iz Stopič l. 1903.

Leta 1801. so umrli: dne 20. februarja br. Krispinijan Papež, Novomeščan, čevljar, star 68 let, v redu 48 let; dne 19. februarja br. Rafael Niz, kuhar, v starosti 44 let, v redu je bil 22 let; dne 30. marca p. Kalist Weibl, Novomeščan, organist in gimnazijski profesor, 52 let star, v redu je živel 34 let.

Od 26. maja 1802. do 1831. je bil novomeški kapitelj brez kanonikov; dušno pastirstvo je opravljal dekan z enim, včasih z dvema kaplanoma. Tega leta je umrl prošt baron Zierheim in do prihoda Francozov ni bilo nobenega prošta več. Ljubljanski škof je pritiskal na to, da bi kapitelj razpustili. Meščani so bili zoper to in so sporčili, da bo dušno pastirstvo trpelo; frančiškani so vsi stari in s posli preobloženi. (P. Rafael Klemenčič, str. 25. Vrhovec str. 213.)

Leta 1803. so umrli: dne 23. februarja br. Ignacij Lipovic, lajik, učitelj na normalki, star 54 let, v redu je bil 34 let; 9. aprila p. Mavricij Pöhm, Čeh, profesor, organist in izvrsten muzik, 16 let je bil gvardijan v tem samostanu, spreten, moder, priazen, poln ljubezni do Boga in ljudi. V redu je živel 40 let, umrl je 58 let star; dne 27. junija je umrl p. Alan Makovic, propovednik, profesor in bivši župnik v Toplicah, v redu je bil 39 let, star 55 let.

To leto je okrožno glavarstvo prepo vedalo hoditi dijakom in pomočnikom pred sv. Nikolajem zvečer kot miklavži in parkeljni po mestu. Mestni magistrat je pa istega leta izdal oglas: „Opazuje se, da je postalo kadenje tobaka v tem mestu na javnih prostorih, med hišami in na trgu že prav nekaka zabava. Zato bodo mestni stražniki vzeli vsakemu, bodisi kateregakoli stanu ali dostojanstva, ko ga bodo prvič zasačili, pipo, v drugič pa ga bodo odpeljali v ječo; kajti lahkomisljen človek ne zasluži nobenega priznanja. (Vrhovec str. 143. in 145.)

Takrat je imelo mesto 266 hiš in 1285 duš.

Od leta 1804.—1806. je bil gvardijan p. Avgustin Herrnfort.

Leta 1804. dne 27. avgusta je umrl br. Izak Babnik, kuhar, tretjerednik, star 83 let in 11 mesev, v redu pa 55 let.

Leta 1805. dne 16. decembra je prišlo v Novo mesto 1700 francoskih vojakov, vodil jih je general d'Espagne (Despanj), ki si je izbral Otočec za svoje stanovanje, vsi drugi so ostali v mestu. 14 dni samo so bili tu, a v teh dneh so napravili veliko škodo meščanom in ljudem v okolici. „Vbogim Novomeščanom so obrnili narobe prav vse žepe, iz mestne blagajnice so iztrkali še prah“, piše Vrhovec str. 164.

V težki zemlji se to pretvarjanje hitreje vrši kot v lahki, peščeni zemlji. Zato se apnen dušik rabi s posebno dobrim uspehom v težki zemlji, dasi je tudi v lahki zemlji njegov učinek prav dober. V težki zemlji upliva tudi zelo ugodno apno, ki je v apnenem dušiku v precejšnji meri zastopano, na razkrajanje in rahlanje zemlje. Apnen dušik učinkuje torej v zemlji pozneje in počasneje kot čilski soliter. — Čilski soliter zemljo bolj veže, apnen dušik jo pa rahlja. Medtem, ko se mora s čilskim solitrom gnojiti že v pričetku rasti ali med raščo, gnojiti je treba z apnenim dušikom že prej, tako, da preide poprej v solitrovo obliko, predno ga rastlina rabi.

Trti je torej treba gnojiti z njim že v jeseni, po zimi ali pa vsaj zgodaj spomladi. Na hektar vinograda računamo 400 do 500 kg apnenega dušika, toraj na kvadratni meter 40 do 50 gramov. Ako so torej trte sajene na eden meter v kvadratu, računamo na trto 4 do 5 dek, ako so pa sajene 1 m 20 cm v kvadratu, 5 do 7 dek na trto.

Apnen dušik moramo najprvo enakomerno po vinogradu raztrositi, pri čemer pazimo, da se preveč ne praši, da nam ne pride v rane ali oči, v nos ali v dihala, ker je precej jedek. Gnojimo z njim v starejših vinogradih bolj po sredi vrst, ker se nahajajo tenke, lasne koreninice, s kojimi trta hrano iz zemlje srka, na koncu debelih korenin, torej ne pri deblu trte (pri kolu), temveč bolj sredi vrst.

Apnen dušik trosimo ali samega zase ali pa ob enem z drugimi gnojili, to je s Tomasovo žlindro in s kalijevo soljo, s katerimi gnojili ga lahko kar skupaj zmešamo, predno ga trosimo, da se preveč ne praši. S superfosfatom ga pa ne smemo mešati. Ako z njim gnojimo ob enem s kompostom ali s kakim drugim domačim gnojem, potrosimo ga po vrhu gnoja.

Kadar je gnojilo raztreseno, ga moramo kmalu in zadosti globoko poddelati, torej podkopati ali podstihati vsaj 15 do 20 cm globoko, tako, da ga lahko vlaga (sneg, dež) spravi potem, ko se je razkrojil, do korenin.

Preblizo h koreninami z njim kakor sploh z nobenim gnojilom, ne smemo gnojiti, ker bi to koreninam škodilo. B. Skalický.

## Trtne škropilnice.

Vsled mnogostranskih vprašanj radi nabave trtnih škropilnic naznanja podpisani vinogradnikom sledeče:

Zaradi pomanjkanja materiala in vsled neurejenih prometnih razmer, bo trtne škropilnice letos le težko dobiti.

Znane in najbolj priljubljene trtne škropilnice „Avstrija“, izdelane iz ba-

krene pločevine (iz kufra), stanejo danes na Dunaju z zabojem vred 237 K 20 v in se pošiljajo, če ne bo izvoz onemogočen, po pošti, z zavarovanjem vrednosti, le na stroške in odgovornost naročnika.

Kdor želi tako škropilnico naročiti, pošlje naj kmalu podpisanemu znesek 238 K 60 v po poštni nakaznici in mu bode podpisani škropilnico naročil. Druge odgovornosti pa podpisani ne prevzame.

Slovenska kmetijska družba v Ljubljani ima iz neke zaplenitve tudi nekaj škropilnic na razpolago. Škropilnice so izdelane iz pocinkane železne pločevine (iz pocinkanega pleha) in so razne sestave. Te škropilnice se dobijo pri kmetijski družbi v Ljubljani, če si jih vinogradniki tam osebno sami izberejo. Kdor rabi škropilnico, stori dobro, da si jo čim prej mogoče na en ali drugi način preskrbi, ker jo bo pozneje sploh težko dobil.

Vinarski nadzornik B. Skalický, Novo mesto.

## Zarealno gimnazijo v Novem mestu.

Mestni odbor je bil v svoji seji dne 30. januarja 1912 soglasno sklenil, da naj se novomeška gimnazija preosnuje v realno gimnazijo. Od tega je minilo prav sedem let, ne da bi bila prejšnja vlada kaj ukrenila, za kar smo z utemeljenimi razlogi prosili.

Med tem je vihrala mimo nas svetovna vojna. Stara birokratska država, ki je ovirala vsak naš napredek z zavlačevanjem ali neupoštevanjem naših opravičenih zahtev, se je zrušila. Razmere, katere so že takrat zahtevale reformo našega šolstva, sedaj po končani vojni, sedaj, ko smo postali svobodni državljani troimenske jugoslovanske države, sedaj, ko se nam odpirajo novi vidiki političnega, kulturnega in gospodarskega življenja, te razmere sedaj naravnost vpijejo, da se tudi naša srednja šola preosnuje in prilagodi potrebam, ki se jih vsak dan občutneje zavedamo.

Naša gimnazija, že nad 100 let stari zavod, je vzgojila nebroj mož, ki so zavzemali in zavzemajo važna mesta v naši domovini. A spričo njenega humanističnega značaja so izhajali iz nje večidel duhovniki, uradniki, zdravniki, profesori. Le malo je takih, ki so se po dovršeni gimnaziji mogli posvetiti kakemu praktičnemu poklicu, tehničnemu ali trgovskemu.

Posihmal naj bi naša gimnazija pravljala tudi na take poklice. Ne mislimo, da naj bi postala strokovna šola, temveč njen učni ustroj naj postane tak, da bo imela mladina — moška in ženska — priliko, se na njej pripravljati za vsakršen poklic, za katerega se hoče pozneje po svoji nadarjenosti in svojem zanimanju

odločiti. In prav realna gimnazija nudi v tem oziru največ možnosti.

Da se naše občinstvo o tem vprašanju informira in zavzame svoje stališče, sklicujem na nedeljo, dne 23. februarja 1919, ob 10. uri dopoldne v mestni dvorani javen sestanek. Kot poročevalec bo gimn. ravnatelj Wester razložil in razjasnil smeri potrebne reforme in jih utemeljil. Zborovalci pa bodo imeli priliko, povedati svoje mnenje in svoje želje.

K temu sestanku vljudno vabim vse prizadete kroge: meščanstvo, duhovščino in uradništvo, učiteljsvo in stariše. Zadeva je važna in nujna. — Novo šolsko leto 1919/20 naj bi se pričelo že po preosnovanem učnem načrtu. Samo pobudo je treba dati navzdol in navzgor!

Novo mesto, dne 18. februarja 1919.

Rosmann, mestni župan.

Prof. Davorin Majcen:

## Odlomki iz govora na javnem ljudskem shodu v Prečni pri Novem mestu dne 19. prosinca 1919.

III.

**Poglavje o dveh vladarskih hišah.** — Cenjeni zborovalci! Neki naš častnik se je menil s preprostim možakom tam nekje iz krajev onstran Krke o koncu svetovne vojne. In mož Podgorec mu je rekel zamisljeno: „Hudo je, hudo! V prejšnjih vojnah smo bili tudi večkrat premagani, v tej pa smo napravili še cesarja.“ In možiček-stareček je bil pri teh besedah nekam otožen. Premišljujmo malo o vzrokih te preproste, pa poštene otožnosti, o njeni stvarni utemeljenosti in upravičenosti in lahko nam bo najti za njo zdravilo, ki jo bo temeljito ozdravilo in za vselej izgnalo tudi iz najnaivnejše slovenske duše.

Res je; bivšega avstrijskega cesarja je odnesla burja svetovne vojne iz naših jugoslovanskih pokrajin. Iz vsega, kar sedaj vemo in smemo in moramo glasno oznanjati celemu narodu v zadnji gorski vasi, pa izhaja o tej stvari ena sama neoporečna resnica, ki se glasi: Prav je, stokrat prav, da se je žezlo habsburške vladarske hiše za večne čase zdrobilo v prah in da je naš celokupni jugoslovanski narod rešen te tisočletne mōre, ki ga je dušila, da že ni mogel več dihati!

Možje! Resnica o Habsburžanih vam je bila doslej potvorjena in zakrita z raznobarnimi debelimi cunjami ostudnega, ničvrednega lažipatriotizma, to je avstrijskega domoljubja, te najsmrdljivejše rastline na ogromni njivi nečednosti in zločinov bivše avstrijske vladarske hiše.

Le pogledjmo, kako so nas odevali v te cunje od prvih naših mladostnih let, pa

do sive starosti našega dobrega, poštenega Podgorca. Kot otroci v vaški ljudski šoli smo brali in peli o dobrem cesarju, ki „na Dunaju živi“ in misli noč in dan na nas, kako bi nas osrečil telesno in dušeyno. Najboljši rodbinski oče se ne more primerjati s tem „očetom vseh narodov“. Naše slovenske knjige in naši časniki so bili v znatnem številu polni najlepših lastnosti in vrlin vseh članov te cesarske rodbine brez izjeme, zlasti pa njihovega vsakikratnega poglavarja. Ne vem, kako ste mislili o teh stvareh; je-li so res ti ljudje sami bogovi ali vsaj sami angeli na zemlji ali pa ljudje kakor drugi in še veliko, veliko slabejši, o tem govoriti pa je bilo strogo prepovedano po zakonu o razžaljenju veličanstva in članov cesarske hiše. Koliko naših ljudi je bilo med vojno zaradi par besedi o bivšem „dobrem“ cesarju Francu Jožefu I. pognanih v nasilno smrt, to sami dobro veste; druge so zaradi tega „zločina“ obsojali v večletno ječo. Tako se je gojila in utrjala v ljudstvu ljubezen do cesarja in njegove hiše z lažjo in nasilnostjo. Mnogo slovenskih pismoukov si je mazalo prste, jezike in značaje s slavošpevi na Habsburžane. Sedaj pa je prišla tudi tu resnica na dan in ta je za to rodbino naravnost uničujoča, uničujoča pa tudi za one naše rojake, ki so bili iz katerihkoli nagibov v službi te nečiste in nečedne propagande. Najmilejša kazen za nje je, če vsi čimprej izginejo v pozabnost. Gorje novi naši državi, če bi se vrinili taki nečistniki iz naše žalostne preteklosti celó na vodilna mesta v njeni upravi!

Še sramotnejša je bila naloga onih moralnih izgubljenčev iz naših vrst, ki so svoje rojake zaradi takozvanih „nepatrijotičnih“ besed ali dejanj ali celó samo mišljenj ovajali domačim in tujim rabljem v vojaških in civilnih suknh. O njih veljajo besede srbskega narodnega pesnika izdajalca domovine: „Ne imao groba ni grobnice!“ Takim propalicam naša sveta jugoslovanska gruda ne bo dala tihe jame večnega počitka.

## Raznotero.

**Kako znajo spraviti ženske pod klobuk.** Pri nekem plemenu v Mali Aziji je ta ženitbeni značaj: Vsa dekleta enake starosti pridejo na nek določen kraj. Nato se razdelijo. Če jih je trideset, gre petnajst lepih na eno stran, petnajst grdih pa na drugo stran. Zdaj pozovejo mladeniče, ki se hočejo ženiti, da kupijo najlepšo. Kdor da več, ta dobi najlepšo. Tako gre vrsta od prve do zadnje, dokler niso vse zasnubljene. Za manj lepe pa se darujejo predmeti, denar, lišp, konji, obleko... Kdor dobi eno izmed grdih, dobi te darove, a zdaj ne vodijo družbe mladeničev, ampak sodnik. Bolj ko je deklica grda,

Leta 1805. dne 25. oktobra je umrl p. Kastul Weibl, propovednik, profesor bogoslovja in na gimnaziji prefekt, bil je gvardijan v Novem mestu in dvakrat provincijal. Bil je pobožen, nevtrudljiv delavec v Gospodovem vinogradu, učen in spreten, Bogu in ljudem drag; v redu je živel 49 let, star 64 let in 6 mescev.

To leto je imel samostan 453 gld. in 56 kr. dolga pri duhovnem očetu. (Discretorium 8. jan. 1805.)

L. 1806. je bila velika draginja; mernik pšenice je stal 6 gld.

To leto je razsajala v mestu mrzlica; ta mrzlica se je prijel tudi p. Avguščina Herrnforth-a, gvardijana, ko je tem bolnikom delil sv. zakramente umirajočih; bil je profesor 5. in 6. šole, učitelj bogoslovja, nemški propovednik, pridno je spovedoval. Umrl je dne 5. marca kot žrtva ljubezni do bolnikov, v redu je bil 38 let, star 54 let in 7 mescev.

Dne 4. avgusta istega leta je umrl br. Gervazij Krammer, krojač, mnogo let vratar, krotak, pobožen in jako vzgleden redovnik, star 80 let in 5 mescev, v redu je živel 61 let.

Leta 1807. je bilo sezidano strelišče; iz strelskega društva je nastala meščanska garda. (Vrhovec str. 48.)

Od leta 1806. do 1809. je bil gvardijan p. Regalat Mašič. V tem času je nastala „črna vojska“.

Na koncu leta 1808. je imel samostan dolga pri duhovnem očetu Mohorčiču 771 gld.

Francozi so prišli v Novo mesto dne 6. avgusta 1809. Napoleon I. je naložil Kranjski blizu 18 milijonov frankov (kron) kot davek in za druge potrebne reči.

Nadvojvoda Ivan je dne 8. junija 1808. poklical vse moške, ki so mogli nositi orožje, pa do sedaj še niso bili uvrščeni v avstrijsko vojsko k deželni brambi (Landwehr), kjer naj bi služili od svojega 18. do 45. leta. Novomeščani so tudi sklicali jeden bataljon, voditelj jim je bil Langer, graščak v Poganicah, ki je zaradi tega po njegovi smrti (1811.) njegov sin Fr. Henrik plemstvo (s pridevkom Podgoro) prejel.

Takrat je nastala tudi „črna vojska“ po tirolskem zgledu. V Novem mestu je bilo 169 mož črne vojske od 16. do 50. leta. Vsak si je moral preskrbeti: 6 do 7 čevljev dolge in po 3 palce debele prekle, ostre vile, ravne kosé, motike, puške itd. Vsak se je moral preskrbeti s tistim orožjem, do katerega je imel največ zaupanja. Mestni očetje so izvolili za poveljnika pl. Fichtenau-a, njemu v pomoč pa nadčastnika v meščanski gardi Franceta Lužarja. Ta oddelek „črne

vojske“ ni prišel nikjer v ogenj s Francozi. (Vrhovec str. 165.)

Dne 16. oktobra l. 1809. je bil kmečki upor proti Francozom; v Novo mesto je prišlo do 400 mož iz Žužemberka, Soteske in Trebnjega in so udarili na Francoze po zgledu junaških Tirolcev. Pri tej rabuki je poginilo kakih 40 kmetov, katere so Francozi v Krko pometali. V Bršljinu so streljali na generala Zuchli; ves razljučen je dal general vasi Bršljin in Prečino opliniti in do tal požgati; Šmihelu je prizanesel. Meščani ni nobeden umrl.

Samostanski kronist popisuje vse to: „Ausgelöscht aus den Annalen Wird die blutgetünchte Zeit, Da Berschlin die Brandesstrahlen Bis zur Felix' Stadt (Rudolfswert) gestreut.“ (Chron. III. 578 pri Program str. 25.)

Ljubljanski škof Kavčič je sam prišel mirit Dolenjce, kakor je že prej po svoji duhovščini svetoval kmetom, naj se ne upirajo francoskim oblastem. Novo mesto je ostalo mirno. (Vrhovec str. 177.)

Dne 21. marca 1809. je umrl p. Uldarik Cimini, star 74 let, v redu je živel 55 let in pol.

V dunajskem miru je moral cesar France I. odstopiti Primorsko, Istro in Kranjsko Napoleonu. Guverner Marmont (Marmón)

je naredil iz teh dežel Ilirijo; frančiškanom ni vzel nobenega samostana. Naznanil je celo provincijalu p. Antonu Jevnikarju, da naj združi vse samostane v Iliriji v eno redovno provincijo. To se je zgodilo na kapiteljnu v Ljubljani dne 8. avgusta 1810. Samostani na levem bregu Save so odpadli; nazareški in brežiški samostan sta spadala k štajerski provinciji, klanješki pa je ostal sam za-se. (Stand der kroatisch-kraiser. Franciskaner-Ordprov. S. 10.)

Z odredbo 17. dec. 1810. je prenehal kapitelj; tridnevno češčenje presv. Rešnjega Telesa na pustno nedeljo, ponedeljek in torek so prenesli v frančiškansko cerkev in je ostalo do sedaj. (Programm S. 26.)

Dne 2. junija 1810. je bila opravljena zadnja sveta maša v cerkvi „sv. Antona v gozdu“ ali sv. Florjana. Cerkev so zaprli in spremenili v vojaško skladišče. (Vrhovec 31.) Tega leta so opustili staro pokopališče na kapiteljskem hribu in novo naredili na kapucinskem vrtu, kjer je še do zdaj. Samostanski zgodovinar pravi: „Prej so tu oznanjevali pokoro na tem kraju pobožni redovniki (kapucini), sedaj pa opominjajo k pokori živeče mrtvi iz grobov: z resničnimi besedami: Kar ste vi, smo bili mi; kar smo mi, boste vi.“ (Chron. III. 580 v programu str. 25.)

več ponudi sodnik, dokler se snubec ne najde. Najgrša dobi največji dar, ki je bil dan za najlepšo deklico. Na ta način se iznebijo vseh.

**Amerika uradno priznala Jugoslavijo.** Belgrad, 14. februarja (Ljublj. kor. urad). Poslanik Vesnić brzojavlja iz Pariza, da so Zedinjene države Severne Amerike uradno priznale kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev. — Dolgo časa naša kraljevina SHS ni bila priznana od velikih svetovnih držav. Svetovni brzojav pa je javil vest, ki mora vradostiti vsakega navdušenega Jugoslavana. Zedinjene države ameriške so napravile naši pravični stvari veliko uslugo s tem, da so izrecno in pred vsem svetom priznale kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Obenem s-Srbi smo sedaj tudi Slovenci in Hrvati priznani kot državni narod.

**Dobro ga je opeharila.** Stanovanj ni! Ljudje so prisiljeni se posluževati raznovrstnih zvijač, da bi prišli do stanovanja. Tako je tudi prišla k nekemu hišnemu gospodarju žena in ga prosila, naj ji da stanovanje v najem. „Ali imate deco?“ je vprašal gospodar. „Imam tri...“ je odvrnila, „nahajajo se na pokopališču.“ Dal ji je stanovanje za celo leto, podpisala sta pogodbo. Ko je bilo to končano, je dejala žena: „Zdaj grem po deco.“ — „Kako, vašo deco? Meni se zdi, da ste rekli, da so na pokopališču?“ — „Da.“ — je dejala žena. „Poslala sem jih, da se malo izprehodijo.“

**Priznanje vere v državi SHS.** Kakor poročajo listi, bodo priznane vse tri vere, katoliška, pravoslavna in mohamedanska za državne vere v Jugoslaviji. V ministristvu za verstvo, ki bo odslej ločeno od ministristva za uk in bogočastje, se bodo ustanovili trije odseki, ki bodo v svojem delokrogu popolnoma samostojni. V katoliškem odseku bo načeloval dr. Novak. — Katoliško dušno pastirstvo v Srbiji bo poverjeno bosanskim frančiškanom.

**Cesarja Karola** obtožuje trgovska banka v Budimpešti radi 1 milijona kron, ki jih je baje podpisal za VIII. vojno posojilo. Karol se pa brani izplačati to svoto; seveda drugi člani družine tudi nočejo plačati. — Gotovo bi mu bilo všeč, če bi mu prišli Jugoslavlani na pomoč.

## Domače in tuje novice.

**Nameščenje.** Vojni kurat č. gospod Ljudevit Strauss je nastavljen za kaplana v Šmarju pod Ljubljano. — Vojni kurat č. gosp. Janko Lobé pa je nastavljen za kaplana v Toplicah na Dolenjskem.

**Imenovan** je strokovnim učiteljem za vinarstvo, sadjarstvo in vrtnarstvo na kmetijski šoli na Grmu v X. činovnem razredu g. Fran Kafol, rod. Goričan. G. Kafol je znan Novomeščanom iz časa vojne, ko je tukaj služboval pri cenzuri. Novemu strokovnjaku želimo na tej hvaležni stroki obilo uspehov v prid Jugoslaviji.

**Pojasnilo in odgovor.** Ker smo večkrat povprašani, katere moči imamo sedaj na kmetijski šoli na Grmu, radevolje odgovorjamo sledeče: Mesto ravnatelj je še nezasedeno, ker je sedanji ravnatelj g. V. Rohrman odpoklican za nadzornika kmetijskih šol in gospodarstev na Slovenskem in uraduje v Ljubljani. G. Ing. Albert Vedernjak, strokovnjak v poljedelstvu, travništvu in pašništvu. G. Fran Malasek, strokovnjak v živinoreji in mlekarstvu. G. Leon Golmajer, prov. strokovni učitelj suplira v sadjarstvu, poljedelstvu in živinoreji. Gosp. Fran Kafol, prov. strokovni učitelj za sadjarstvo, vrtnarstvo in vinarstvo. — Pisarniško osebje: Gosp. Anton Lapajne, pisarniški upravitelj, vodil za časa vojne vse šolsko gospodarstvo, vodi šolsko knjigovodstvo, poučuje elementarne predmete in čebelarstvo. Gospodična Mici

Niefergal, pisarniška oficijantinja, izvršuje vse pisarniške posle. — Omenimo še pomozno osebje: Gospod Alojzij Bratina, upravnik; g. Jože Mrvar, sadjar, kletar in trtničar; gosp. Fr. Valentinčič, šolski vrtnar; gosp. Fr. Rožet, mlekar; ga. Ana Bartelj, hišnica. — Nadalje je na šoli uslužbenih: kuharica, šolska dekla in dekla za oskrbo svinj ter več hlapcev in delavcev.

**Z novomeške gimnazije.** Sklep prvega tečaja šolskega leta 1918/19 je bil v soboto, dne 15. t. m. Po maši v frančiškanski cerkvi so se učencem in učenkam razdelili v šoli polletni izkazi. Koncem tečaja so bili na zavodu 203 učenci in 24 hospitantk. Z ugodnim uspehom je izdelalo 150 učencev in 19 učenk, torej nad 74 odstotkov.

**V izobraževalnem društvu** v Št. Petru se je predavalno minulo nedeljo o nepotrebnih pravdah. Poučnega sestanka se je udeležilo obilo občinstva. Istočasno se je izvršil tudi občni zbor imenovanega društva.

**Zanimancem!** Gospodu županu Jos. Zircu v Kandiji je pisal g. dr. Jelenec sledečo dopisnico, ki bo gotovo zanimala znance in prijatelje g. dr. Jelenca: „Pošiljatelj: Dr. Celestin Jelenec, Jugoslovanski pehotni polk št. 17., Riva - Italija, 9. nov. 1918. Velečenjeni gospod župan! Cel naš polk, 44 oficirjev, 2137 mož, 70 voz in 150 konj se nahaja sedaj v prijetnem letovišču Rivi ob Garfskem jezeru. Nemške oficirje smo odstranili, nemško moštvo oddali. Vladamo se sami, polkovni poveljnik je slovenski nadporočnik Vavhnik. Disciplina pri polku je vzorna, zdravstveno stanje ugodno, preskrba od italijanske vlade prav dobra. Regiment smo popolnoma poslovenili. Kakor hitro bodo železniške razmere dopuščale, pridemo domov. Vsakemu, ki ima koga svojih pri polku, povejte, da naj bo brez skrbi, da se nam dobro godi. Lepo pozdravlja dr. Jelenec.“

**Ženska podružnica Ciril-Methodove** družbe je imela 12. februarja t. l. v čitalniških prostorih svoj redni občni zbor, na katerem se je izvolil sledeči odbor: gospa Jakobina dr. Žitkova, predsednica; gospa Olga Skalicky, podpredsednica; gđ. Ada Turkova, tajnica; gđ. Slava Skaletova, namestnica; gospa Angela dr. Šerkova, blagajničarka; gđ. Žefa Mikoličeva, namestnica. Odbornice: gđ. Marija Clarici, gospa Regina dr. Vašičeva, ga. Neda Andrijaničeva, gospa Marija Jelovsky.

**Umrli** je 15. svečana v Novem mestu g. Avgust Luser, v 71. letu starosti, previden s sv. zakramenti. Pred leti je bil zadet od kapi ter je bil ves čas v sobi, dokler ga ni rešila smrt iz prežalostnega položaja. Pokojni je iz stare in ugledne novomeške rodovine Luser, katero ravnokar omenja zgodovina frančiškanskega samostana že v letu 1792. Njegov oče je bil usnjar in je imel svojo usnjarijo tam, kjer je pozneje Hočev var sezidal tovarno. G. Avgust Luser je bil soustanovitelj novomeškega gasilnega društva, kateremu je načeloval, dokler so mu dopuščale moči. Odkar je obstojal v Novem mestu urad za sodomerstvo, mu je bil rajni do svoje bolezni voditelj. Sveti mu večna luč! Zaostali naše sožalje.

**Umrli** je v Novem mestu 11. svečana Marija Didak, samska občinska uboga, stara 82 let. Naj počiva v miru!

**Poštna vest.** Od 17. februarja 1919 naprej sprejema Nemška Avstrijska poštna uprava v pisemskem prometu samo navadna pisma in vzorce, navadne in priporočene dopisnice, poštne nakaznice pa samo do zneska 100 K. Z 20. februarjem se prekine poštno-nakaznični promet z Nemško Avstrijo popolnoma. Izplačajo se nakaznice samo, če so bile v Nemški Avstriji do vstevši 19. t. m. tam vplačane. Pozneje tam vplačane se vrnejo odpošiljatelju.

**Kino „Jugoslavija“.** V prihodnjih dneh ima se uprizoriti v Kino „Jugoslaviji“ „Faun, Cirkus Wolfsohn“, oziroma leteči

Holandec, v umetnosti najbolj dovršeni dosedaj izišli programi. — Ker je pa najemnina vsacega posameznega teh programov izvanredno visoka, zvišale se bodo vstopnine za 100%. Vse one, ki se mislijo udeležiti teh predstav, se vljudno prosi, naj se blagovolijo takoj zglasti pri kino-blagajni, ker se bodo te predstave vršile le v slučaju zadostne udeležbe.

**Veleposestva pod državnim nadzorstvom.** Deželna vlada v Ljubljani je izdala naredbo, da pridejo vsa veleposestva nad 300 ha pod državno nadzorstvo, s čemer je onemogočena vsaka prodaja in obremenitev takih veleposestev. V bodoče ne bodo mogli nemški magnati poljubno razprodajati in obremenjevati svojih veleposestev.

**Velevažno!** Ker se izvoz debelih in pitanih prešičev vedno bolj množi in kakor se sliši, večinoma v Nemško Avstrijo, so cene prešičem in špehu neznosno poskočile. Ali ne mislijo merodajne oblasti proti tem krivicam ničesar storiti in sicer takoj, ne še-le po uzoru stare Avstrijske vlade takrat, ko bo že prepozno?! — Če bo šlo to tako dalje naprej, bo veliko večja sila za mast in špeh, kakor je bila med vojsko. Prazno slamo mlatiti na različnih shodih, nam ne bo prineslo nič v pisker! — Ravnokar prinašajo dnevniki, da je ministrski svet v Belgradu izdal odredbo, ki strogo prepoveduje vsak izvoz živine iz Jugoslavije in sploh vse vrste ljudske in živalske hrane itd. — Smo toraj radovedni, kako se bo ta ministrski ukaz upošteval in prakticiral sploh in posebno še pri navijalcih cen, katerih imamo sedaj več, kakor v vojnem času.

**Uradno pojasnilo.** Ker se v zadnjem času vedno česče v raznih časopisih ponavljajo napadi na vnovčevalnico za živino in mast v Ljubljani, češ, da je špekulacijsko podjetje, ki išče le svoj dobiček, da pritiska na cene živine, oziroma, da ne dobavlja dovolj živine, pojasnuje prehranjevalni urad v Ljubljani, da je „Vnovčevalnica za živino in mast“ z dnem 4. novembra 1918 postala državni zavod, ki deluje po navodilih in ukazih prehranjevalnega urada. „Vnovčevalnica za živino in mast“ ne odločuje sama niti glede cene živine, niti glede odbitkov pri prenakrmljenju živine, kakor tudi ne določa cene mesa in mesnih izdelkov. Vse to je zadeva prehranjevalnega urada, ki določuje tudi kontingent, to je število živine, ki se ima dobiti za civilni konzum. Če se za kak kraj ne dobavi pravočasno dovolj živine za civilni konzum, ni kriva Vnovčevalnica, temveč so temu krive splošne težavne razmere. Neumestno je tudi, da se napada uradništvo „Vnovčevalnice za živino in mast“, zlasti ravnatelj g. Legvart, po časopisih. Vodja in uradništvo „Vnovčevalnice za živino in mast“ deluje samo po ukazih vlade, oziroma prehranjevalnega urada in pod njega nadzorstvom. Prehranjevalni urad, kakor tudi okrajna glavarstva bodo eventuelne pritožbe, ki se tičejo nepravilnega in pristranskega postopanja posameznih zaupnikov hitro in točno preiskala ter odpravila nedostatke, ako se dožene, da so pritožbe upravičene. Take pritožbe naj se sporoče pristojnemu glavarstvu ali pa naravnost prehranjevalnemu uradu.

**Modro galico za škropljenje trt** za bodočo pomlad nujno priporoča Slovenska kmetijska družba prav hitro naročiti z ozirom na tozadavne družbene objave v 1. in 2. številki letošnjega „Kmetovalca“. Po zanesljivih pojasnilih od strani merodajnih činiteljev, katerim so prometne razmere na železnicah dobro znane, se je prav zelo bati, da bo brzkone železniški promet silno omejen, če ne popolnoma ukinjen, kajti lokomotive so v tako slabem stanju, da bodo odpovedale; tudi ni dovolj maže za stroje in vozove, premoga primanjkuje od dne do dne več in rudokopi kakor železnice se imajo boriti s silnim

pomanjkanjem delavcev. Na izvršitev sedanjih naročil se mora čakati 3 do 4 tedne, ter bo ta doba vedno daljša in končno se utegne pripetiti, da železnica sploh ne bo sprejela prevažanja modre galice, saj so v Nemški Avstriji, odkoder pride modra galica, že sedaj tovarni promet omejili na najnujnejše potrebe, med katere pa modre galice ne štejejo. V slovenskem ozemlju potrebujejo vinogradniki kakih 75 vagonov modre galice, a danes je družba sprejela naročila šele samo na 10 vagonov. V takih razmerah odklanja Slovenska kmetijska družba napram vinogradnikom vsako odgovornost.

**Cerkvena tatvina.** Dne 6. svečana t. l. je neznana ženska ukradla v župni cerkvi v Prečni skoro nov prt z oltarja. Čipke (špice) je odrezala od prta, ki ga je potem prodala na Cegelnici. Če je morda prodala kje tudi čipke, se prosi, da bi jih kupec proti odškodnini poslal župnemu uradu.

**Zopet tatvina.** Dne 8. svečana so pokradli cigani v Smolenji vasi Antonu Pečetu in Frančiški Lenart veliko slanino in špeha. Dne 10. svečana so šli novomeški orožniki in nekateri vaščani in so cel dan pridno iskali tatove. Dobili so enega cigana in zraven nekaj slanine in špeha. Bodi izrečena pridnim orožnikom in vsem, ki so se trudili, da se je prišlo zlikovcem na sled, prisrčna zahvala.

**Cene živini.** Deželna vlada je v svoji seji dne 12. svečana t. l. sklenila, da se zvišajo na slovenskem ozemlju prevzemne cene vseh vrst živine za 1 K 50 v pri kilogramu žive teže. Ta povišek se bode izplačeval od 16. t. m. samo tistim posestnikom živine, ki oddajo živino prostovoljno, bodisi na poziv zaupnika ali brez poziva. Opozarja se pa izrecno, da ostanejo cene za nadrobno prodajo mesa neizpremenjene, kakor do sedaj, ker plača omenjeni povišek država.

**Zgubila** se je zelena pelerina od Trške gore do Ždinje vasi. Oseba, ki jo je našla, je znana, toraj se opominja, da jo odda proti primerni nagradi pri Jožetu Dularju, Novo mesto, na kolodvoru.

**Zbranih spisov za mladino,** Engelbert Gangl, četrti zvezek, pripovedni spisi, je izšel v založbi „Društva za zgradbo Učiteljskega konvikta v Ljubljani“. Knjižica vsebuje izredno mične pripovedke in je lepo opremljena s slikami, kar ravno mladini prav ugaja. Okusno vezan zvezek velja 4 K 50 vin. z običajno draginjsko doklado brez poštne in se dobiva v vseh slovenskih knjigarnah.

**„Der Mord von Sarajevo“**, dr. J. A. Žibertova knjiga, tretja pomnožena izdaja, je izšla ravnokar v Ljubljani in velja 3 K. Zraven je dobiti snopič: J. Dolenčevi dostavki, v slovenskem jeziku, za ceno 1 K. Obe knjigi se dobita v Jugoslovanski knjigarni v Ljubljani in pri J. Krajec nasl. v Novem mestu. Knjižica je vezanimiva in ima namen odkriti, da Srbija ni kriva umora v Sarajevu in ne svetovne vojne. Dr. Žibertova odkritja kažejo v vsej gujilobi avstrijske oficijelne kroge, ki so slepili našo javnost z najrazličnejšimi lažmi. Monarhija je bila zrela za razpad.

**„Mladost“**, glasilo slovenskih Orlov je izšel 1. in 2. zvezek. „Mladost“ prinaša poleg načelnih tudi praktične članke. Nov poslovnik, nov vezbalnik napovedujeta novo razvojno dobo Orlovске organizacije. Vse, kar potrebuje Orel, da se mu ne bo treba sramovati ne znotraj, ne zunaj, se pripravlja. Načrti za prekrasen kraj, glasbena navodila, potrebe za odseke in pododseke so pripravljeni in se še pripravljajo. Pri vsem tem se zmeraj misli na Orlovski namen, na plemenitost duha, ki naj se razvije v posamezniku in v narodu. Duša vsemu je pa Orlovsko glasilo „Mladost“. Letna naročnina je samo 10 kron. Naročajte in razširjajte jo!

